

ความหลากหลายของพืชวงศ์กล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

Preliminary Study of Family Orchidaceae in Nam Nao National Park, Phetchabun Province

วรชาติ โตแก้ว และ ประนอม จันทรรณทัย*

WORACHAT TOKAEW & PRANOM CHANTARANOTHAI*

ศูนย์วิจัยอนุกรมวิธานประยุกต์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002
Applied Taxonomic Research Center, Department of Biology, Faculty of Science, Khon Kaen University,
Khon Kaen, 40002, Thailand

บทคัดย่อ. สำรวจและศึกษาพืชวงศ์กล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2550-2551 พบกล้วยไม้จำนวน 56 สกุล 129 ชนิด สกุลที่พบจำนวนมากที่สุดคือสกุลหวาย (*Dendrobium* Sw.) มี 30 ชนิด และพบกล้วยไม้ที่อยู่ในกลุ่มที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ 8 ชนิด ได้แก่ ผาเวียง (*Dendrobium albosanguineum* Lindl. ex Paxton) กล้วยส้มสยาม (*Didymoplexiella siamensis* (Rolfe) Seidenf.) เอื้องคีรีวงศ์ (*Didymoplexiopsis khiriwongensis* Seidenf.) รongเท้านารีเหลืองปราจีน (*Paphiopedilum concolor* (Lindl. ex Bateman) Pfitzer) นางอ้ว (*Pacteilis susanae* (L.) Raf.) ช้างกระ (*Rhynchostylis gigantea* (Lindl.) Ridl.) สามปอยแพะ (*Vanda bensonii* Bateman) และเอื้องปากเป็ด (*V. pumila* Hook.f.)

ABSTRACT. Survey and study on the family Orchidaceae at Nam Nao National Park, Phetchabun province was carried out between 2007-2008. Fifty-six genera and 129 species are enumerated. *Dendrobium* Sw. is the most common genus in the park with 30 species. Eight species are threatened viz. *Dendrobium albosanguineum* Lindl. ex Paxton, *Didymoplexiella siamensis* (Rolfe) Seidenf., *Didymoplexiopsis khiriwongensis* Seidenf., *Paphiopedilum concolor* (Lindl. ex Bateman) Pfitzer, *Pacteilis susanae* (L.) Raf., *Rhynchostylis gigantea* (Lindl.) Ridl., *Vanda bensonii* Bateman and *Vanda pumila* Hook.f.

คำสำคัญ: วงศ์กล้วยไม้ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว

KEYWORDS: Orchidaceae, Nam Nao National Park

* Corresponding author: pranom@kku.ac.th

Received: 10 May 2009

Accepted: 25 June 2009

บทนำ

อุทยานแห่งชาติน้ำหนาวตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นเขตกั้นระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ 603,750 ไร่ หรือ 966 ตารางกิโลเมตร เป็นอุทยานแห่งชาติที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นเทือกเขาสูงทอดยาวผ่านจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะเป็นเนินยอดป้านที่เกิดจากการยกตัวของเปลือกโลกบริเวณนี้ในอดีต มีความสูงอยู่ระหว่าง 650-1,200 เมตรจากระดับน้ำทะเล สภาพป่าในอุทยานฯ เป็นป่าไม้ผืนใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยป่าหลายชนิด ได้แก่ ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าสนเขา และป่าเต็งรัง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของแม่น้ำป่าสัก แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย (มาร์ค เกรแฮม, 2534) ซึ่งไหลลงสู่เขื่อนอุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น และเขื่อนจุฬาภรณ์ จ.ชัยภูมิ อุทยานฯ มีทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ

การศึกษาพรรณไม้ภายในพื้นที่อุทยานฯ มีเพียงเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับความหลากหลายของพรรณไม้และขนาดของพื้นที่ โดยเฉพาะพืชวงศ์กล้วยไม้ที่มีสมาชิกจำนวนมาก มีความสวยงามเป็นที่สนใจของผู้เข้ามาศึกษาธรรมชาติและเป็นพืชที่มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ นอกจากนี้การศึกษาพรรณไม้เชิงพื้นที่ยังเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาพรรณพฤกษชาติของประเทศอีกด้วย

การศึกษากล้วยไม้มีรายงานไว้โดย Thaithong (1999) ซึ่งรวบรวมชื่อชนิดของกล้วยไม้ที่พบในประเทศไทยและมี 45 ชนิดที่รายงานพบใน

อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จึงควรมีการศึกษาจำนวนชนิดเพิ่มเติมเพื่อให้ทราบถึงความหลากหลายของชนิดกล้วยไม้ในพื้นที่ เป็นข้อมูลสำหรับการอนุรักษ์อย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาต่อไป

วิธีการวิจัย

สำรวจและศึกษาพืชวงศ์กล้วยไม้ตามแนวเส้นทางศึกษาธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2550 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 เดือนละ 1 ครั้ง ถ่ายภาพ บันทึกข้อมูลแหล่งอาศัย ลักษณะวิสัยของพืช ศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยาของกล้วยไม้ที่พบด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบสเตอริโอและระบุชื่อวิทยาศาสตร์โดยใช้รูปวิธานระบุชนิดของ Larsen & de Vogel (1972) Seidenfaden (1975a, 1975b, 1975c, 1976, 1977, 1978a, 1978b, 1979, 1980, 1982, 1983, 1985, 1986, 1988, 1995 และ 1997), Seidenfaden & Wood (1992) และ Seidenfaden & Pedersen (2003)

ผลการวิจัย

จากการสำรวจกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว พบกล้วยไม้จำนวน 56 สกุล 129 ชนิด เป็นพืชรายงานใหม่ของพื้นที่อุทยานฯ จากรายงานของ Thaithong (1999) 99 ชนิด กล้วยไม้ทั้งหมดจำแนกได้เป็น 6 วงศ์ย่อย (Thaithong, 1999) ดังนี้ วงศ์ย่อย Apostasioideae พบ 1 สกุล 1 ชนิด วงศ์ย่อย Cyripedioideae 1 สกุล 1 ชนิด วงศ์ย่อย Neottioideae พบ 5 สกุล 5 ชนิด วงศ์ย่อย Orchidoideae พบ 3 สกุล 8 ชนิด วงศ์ย่อย

Epidendroideae พบ 23 สกุล 71 ชนิด และวงศ์ย่อย Vandoideae พบ 23 สกุล 43 ชนิด (ตารางที่ 1 และภาพที่ 1-2)

กล้วยไม้ที่พบมีความจำเพาะกับระบบนิเวศของป่า โดยเฉพาะกล้วยไม้อิงอาศัย สำหรับกล้วยไม้ดิน ส่วนใหญ่พบบริเวณที่โล่งพบร่วมกับพืชล้มลุกที่เป็นไม้พื้นล่างของป่าประเภทต่างๆ ยกเว้นกล้วยไม้ดินและกล้วยไม้กินซากที่พบใน

ป่าดิบแล้ง จะพบบริเวณที่มีแสงรำไรและมีพืชพื้นล่างน้อยหรือไม่มี บางชนิดพบในระบบนิเวศที่มีความจำเพาะสูง ได้แก่ *Goodyera procera* (Ker-Gawl.) Hook. พบเฉพาะบริเวณโขดหินเล็กๆ ในลำธารบริเวณที่น้ำไหลตื้นๆ *Habenaria rhodocheila* Hance พบเฉพาะบริเวณโขดหินในลำธาร และ *Doritis pulcherrima* Lindl. พบบริเวณลานหินในป่าเต็งรัง

ตารางที่ 1 ชนิดของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว

วงศ์ย่อยและชนิด	ชื่อไทย**	นิเวศวิทยา
1. วงศ์ย่อย Apostasioideae		
<i>Apostasia wallichii</i> R.Br.	ตานขโมย	ป่าดิบแล้ง ป่าก่อผสมสน
2. วงศ์ย่อย Cyripedioideae		
<i>Paphiopedilum concolor</i> (Lindl. ex Bateman) Pfitzer	รองเท้านารีเหลืองปราจีน	ป่าดิบแล้ง
3. วงศ์ย่อย Neottioideae		
<i>Anoectochilus roxburghii</i> (Wall.) Lindl.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Aphyllorchis montana</i> Rchb.f.	-	ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจ
<i>Goodyera procera</i> (Ker-Gawl.) Hook.*	ขาวล่อ	พรรณ
<i>Tropida curculigoides</i> Lindl.	ขาวดง	ป่าดิบแล้ง
<i>Zeuxine affinis</i> (Lindl.) Benth. ex Hook.f.	เอื้องดินน้อยปากกาง	ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง
4. วงศ์ย่อย Orchidoideae		
<i>Brachycorythis helferi</i> (Rchb.f.) Summerh.	ว่านนางบัว	ป่าเบญจพรรณ
<i>Habenaria chlorina</i> Parish & Rchb.f.	นางอ้วีสีตอง	ป่าสน ป่าเบญจพรรณ
<i>Habenaria dentata</i> (Sw.) Schltr.	นางอ้วิน้อย	ป่าเบญจพรรณ
<i>Habenaria hosseusii</i> Schltr.	-	ป่าเต็งรังผสมสน
<i>Habenaria lucida</i> Wall. ex Lindl.	คูดู	ป่าเบญจพรรณ
<i>Habenaria malintana</i> (Blanco) Merr.	-	ป่าเบญจพรรณ
<i>Habenaria rhodocheila</i> Hance	ลิ้นมังกร	ป่าดิบแล้ง
<i>Pecteilis susanae</i> (L.) Raf.	นางอ้ว	ป่าเต็งรัง ทุ่งหญ้า

ตารางที่ 1 ชนิดของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว (ต่อ)

วงศ์ย่อยและชนิด	ชื่อไทย**	นิเวศวิทยา
5. วงศ์ย่อย Epidendroideae		
<i>Acanthephippium</i> sp.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Arundina graminifolia</i> (D.Don.) Hochr.	หญ้าจัมพันควาย	ป่าเต็งรังผสมสน ทุ่งหญ้า
<i>Bulbophyllum affine</i> Lindl.*	สิงโตงาม	ป่าเต็งรัง
<i>Bulbophyllum odoratissimum</i> (Sm.) Lindl. ex Hook.f.	สิงโตคอมไฟ	ป่าดิบแล้ง
<i>Bulbophyllum orientale</i> Seidenf.	สิงโตรวงทอง	ป่าดิบแล้ง
<i>Bulbophyllum parviflorum</i> Parish & Rchb.f.*	สิงโตรวงข้าวน้อย	ป่าเบญจพรรณ
<i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f.*	สิงโตสยาม	ป่าดิบแล้ง
<i>Calanthe triplicata</i> (Willemet) Ames	พุ่มข้าวตอก	ป่าดิบแล้ง
<i>Coelogyne brachyptera</i> Rchb.f.	เอื้องเทียนปากคำ	ป่าสน
<i>Coelogyne lactea</i> Rchb.f.	เอื้องเทียนน้อย	ป่าดิบแล้ง
<i>Coelogyne viscosa</i> Rchb.f.	เอื้องสามดอก	ป่าก่อผสมสน ป่าสนผสมเต็งรัง
<i>Cyrtosia integra</i> (Rolfe ex Downie) Garay	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium acerosum</i> Lindl.	กล้วยไม้มีอนาง	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.	เอื้องยอดสร้อย	ป่าดิบแล้ง ป่าก่อผสมสน
<i>Dendrobium albosanguineum</i> Lindl. ex Paxton	เอื้องผาเวียง	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium aphyllum</i> (Roxb.) C.E.C.Fisch.	เอื้องล่องแล้ง	ป่าเบญจพรรณ
<i>Dendrobium bellatulum</i> Rolfe	เอื้องแฉะดอยปู่	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium brymerianum</i> Rchb.f.	เอื้องคำฝอยปาย	ป่าก่อผสมสน
<i>Dendrobium christyanum</i> Rchb.f.*	เอื้องแฉะภูกระดึง	ป่าสน
<i>Dendrobium chrysotoxum</i> Lindl.	เอื้องคำ	ป่าเบญจพรรณ
<i>Dendrobium compactum</i> Rolfe ex W.Hackett*	เอื้องข้าวตอก	ป่าเต็งรัง
<i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.*	เอื้องสายสามสี	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium dixanthum</i> Rchb.f.*	เอื้องคำปอน	ป่าสน
<i>Dendrobium draconis</i> Rchb.f.	เอื้องเงิน	ป่าสน
<i>Dendrobium ellipsophyllum</i> Tang & F.T.Wang*	เอื้องทอง	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium exile</i> Schltr.	เอื้องเสี้ยน	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium gratiosissimum</i> Rchb.f.*	เอื้องกิ่งดำ	ป่าสน
<i>Dendrobium heterocarpum</i> Lindl.	เอื้องสีตาล	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium indivisum</i> (Blume) Miq.*	ตาลเสี้ยนไม้	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium lindleyi</i> Steud.	เอื้องผึ้ง	ป่าสน ป่าเบญจพรรณ
<i>Dendrobium moschatum</i> (Buch.-Ham.) Sw.*	เอื้องจำปา	ป่าเบญจพรรณ
<i>Dendrobium nathanielis</i> Rchb.f.	เกล็ดน้มนม	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium parishii</i> Rchb.f.*	เอื้องครึ่ง	ป่าเบญจพรรณ
<i>Dendrobium primulinum</i> Lindl.*	เอื้องสายน้ำผึ้ง	ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังผสมสน

ตารางที่ 1 ชนิดของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว (ต่อ)

วงศ์ย่อยและชนิด	ชื่อไทย**	นิเวศวิทยา
5. วงศ์ย่อย Epidendroideae (ต่อ)		
<i>Dendrobium pulchellum</i> Roxb. ex Lindl.	เอื้องช้างน้ำ	ป่าเบญจพรรณ ป่าสน
<i>Dendrobium salaccense</i> (Blume) Lindl.	เอื้องใบไผ่	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium secundum</i> (Blume) Lindl.	เอื้องแปรงสีฟัน	ป่าสน
<i>Dendrobium senile</i> Parish & Rchb.f.	เอื้องชะนี	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium signatum</i> Rchb.f.*	เอื้องเค้กกี้	ป่าสน
<i>Dendrobium thrysiflorum</i> Rchb.f. ex André	เอื้องม่อนไขใบมน	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium trigonopus</i> Rchb.f.*	เอื้องคำปากไก่	ป่าสน
<i>Dendrobium unicum</i> Seidenf.*	เอื้องครึ่งแสด	ป่าดิบแล้ง
<i>Dendrobium venustum</i> Teijsm. & Binn.*	เอื้องดอกมะขาม	ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง
<i>Didymoplexiella siamensis</i> (Rolfe) Seidenf.	กล้วยไม้สยาม	ป่าดิบแล้ง
<i>Didymoplexiopsis khiriwongensis</i> Seidenf.	เอื้องคีรีวงศ์	ป่าดิบแล้ง
<i>Didymoplexis pallens</i> Griff.*	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Epipogium roseum</i> (D.Don) Lindl.	กล้วยปลวก	ป่าดิบแล้ง
<i>Eria acervata</i> Lindl.*	เอื้องกระเพาะปลา	ป่าดิบแล้ง
<i>Eria discolor</i> Lindl.	เอื้องตาลหิน	ป่าดิบแล้ง
<i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod	เอื้องบายศรี	ป่าเบญจพรรณ
<i>Eria pannea</i> Lindl.	เอื้องนิ้วนาง	ป่าสนผสมเต็งรัง
<i>Eria</i> sp.	-	ป่าก่อผสมสน
<i>Gastrodia</i> sp.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Liparis paradoxa</i> (Lindl.) Rchb.f.*	เอื้องกลีบม้วน	ป่าสน ป่าสนผสมเต็งรัง
<i>Liparis sutepensis</i> Rolfe ex Downie	เอื้องมรกต	ป่าสน ป่าเบญจพรรณ ทุ่งหญ้า
<i>Liparis viridiflora</i> (Blume) Lindl.	เอื้องข้าวสาร	ป่าเบญจพรรณ
<i>Liparis wrayi</i> Hook.f.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Nephelaphyllum pulchrum</i> Blume*	ช่อนแอบ	ป่าดิบแล้ง
<i>Nervilia aragoana</i> Gaudich.	แผ่นดินเย็น	ป่าสน ป่าเบญจพรรณ
<i>Nervilia crociformis</i> (Zoll. & Moritzi) Seidenf.	-	ป่าเบญจพรรณ
<i>Oberonia</i> sp.	-	ป่าก่อผสมสน
<i>Pholidota imbricata</i> Hook.	เอื้องกาบดอก	ป่าดิบแล้ง
<i>Rhytionanthos spathulatum</i> (Rolfe ex Cooper)		
Garay, Hamer & Siegerist	สิงโตช้อน	ป่าดิบแล้ง
<i>Spathoglottis affinis</i> de Vriese	เหลืองพิศมร	ทุ่งหญ้า
<i>Spathoglottis eburnea</i> Gagnep.*	บานดึก	ทุ่งหญ้า
<i>Stereosandra javanica</i> Blume*	กล้วยปลวกม่วง	ป่าดิบแล้ง
<i>Tainia angustifolia</i> (Lindl.) Benth. & Hook.f.	เอื้องสีลา	ป่าเบญจพรรณ

ตารางที่ 1 ชนิดของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว (ต่อ)

วงศ์ย่อยและชนิด	ชื่อไทย**	นิเวศวิทยา
5. วงศ์ย่อย Epidendroideae (ต่อ)		
<i>Tainia latifolia</i> (Lindl.) Rchb.f.	เอื้องสีลาน้อย	ป่าดิบแล้ง
<i>Tainia hookeriana</i> King & Pantl.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Thelasis pygmaea</i> (Griff.) Blume	กระสุนพระอินทร์	ป่าดิบแล้ง
<i>Vanilla aphylla</i> Blume	เถาภูเขาเขียว	ป่าเบญจพรรณ
6. วงศ์ย่อย Vandoideae (ต่อ)		
<i>Acampe rigida</i> (Buch.-Ham. ex Sm.) P.F.Hunt	เอื้องสารภี	ป่าดิบแล้ง
<i>Acriopsis indica</i> Wight	นมหนูหัวกลม	ป่าสน
<i>Aerides falcata</i> Lindl.	กุหลาบกระเป่าเปิด	ป่าเบญจพรรณ
<i>Aerides odorata</i> Lour.	กุหลาบกระเป่าเปิด	ป่าเบญจพรรณ
<i>Arachnis labrosa</i> (Lindl. & Paxton) Rchb.f.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Bromheadia aporoides</i> Rchb.f.*	เอื้องจำปา	ป่าเต็งรัง
<i>Cleisomeria lanatum</i> (Lindl.) Lindl. ex G.Don	คอกวาง	ป่าเบญจพรรณผสมก่อ
<i>Cleisostoma arietinum</i> (Rchb.f.) Garay	เขาแพะ	ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ
<i>Cleisostoma duplicilobum</i> (Sm.) Garay	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Cleisostoma fuerstenbergianum</i> Kraenzl.	ก้างปลา	ป่าเต็งรัง
<i>Cleisostoma linearilobatum</i> (Seidenf. & Smitinand) Garay*	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Cleisostoma subulatum</i> Blume	เอื้องใบกวี	ป่าดิบแล้ง
<i>Cleisostoma</i> sp.	-	ป่าก่อผสมสน
<i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw.	กะเรกะร้อน	ป่าเบญจพรรณ
<i>Cymbidium bicolor</i> Lindl.	กะเรกะร้อนดำมข้าว	ป่าเบญจพรรณ
<i>Cymbidium ensifolium</i> (L.) Sw.	จุหลัน	ป่าดิบแล้ง
<i>Doritis pulcherrima</i> Lindl.	ม้าวิ่ง	ป่าเต็งรัง ทุ่งหญ้า-ลานหิน
<i>Eulophia flava</i> (Lindl.) Hook.f.*	-	ป่าสน ทุ่งหญ้า
<i>Eulophia graminea</i> Lindl.	หัวข้าวต้ม	ป่าสน
<i>Eulophia herbacea</i> Lindl.	เอื้องแมงมุม	ป่าสน
<i>Eulophia macrobulbon</i> (Parish & Rchb.f.) Hook.f.	ว่านอึ่ง	ป่าก่อผสมสน
<i>Eulophia siamensis</i> Rolfe ex Downie	-	ป่าเต็งรังผสมสน
<i>Eulophia spectabilis</i> (Dennst.) Suresh	ว่านหัวครู	ป่าเบญจพรรณผสมก่อ
<i>Eulophia zollingeri</i> (Reichb.f.) J.J.Sm.	-	ป่าก่อผสมสน
<i>Geodorum</i> sp.	-	ป่าเบญจพรรณ
<i>Hygrochilus parishii</i> (Veitch & Rchb.f.) Pftzer	เอื้องนางรุ้ง	ป่าดิบแล้ง
<i>Luisia zollingeri</i> Rchb.f.	เอื้องลิ้นดำ	ป่าก่อผสมสน
<i>Pelatantheria ctenoglossa</i> Ridl.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Phalaenopsis cornucervi</i> (Breda) Blume & Rchb.f.	เขากวางอ่อน	ป่าดิบแล้ง

ตารางที่ 1 ชนิดของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว (ต่อ)

วงศ์ย่อยและชนิด	ชื่อไทย**	นิเวศวิทยา
6. วงศ์ย่อย Vandoideae (ต่อ)		
<i>Pomatocalpa maculosum</i> J.J. Sm.		
subsp. <i>andamanicum</i> (Hook.f.) S. Watthana	เอื้องเสือเผ้ว	ป่าเต็งรัง
<i>Pteroceras compressum</i> (Blume) Holttum*	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Pteroceras teres</i> (Blume) Holttum	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Rhynchostylis gigantea</i> (Lindl.) Ridl.	ช้างกระ	ป่าเบญจพรรณ
<i>Rhynchostylis retusa</i> (L.) Blume	ไอยเรศ	ป่าเบญจพรรณ
<i>Sarcoglyphis mirabilis</i> (Rchb.f.) Garay	เอื้องพวงพลอย	ป่าดิบแล้ง
<i>Smitinandia micrantha</i> (Lindl.) Holttum	เข็มหนู	ป่าเบญจพรรณ
<i>Staurochilus dawsonianus</i> (Rchb.f.) Schltr.	เอื้องตุ๊กแก	ป่าสน
<i>Staurochilus fasciatus</i> (Rchb.f.) Ridl.	เอื้องเสือโคร่ง	ป่าสน
<i>Thrixspermum muscaeflorum</i> A.S.Rao & Joseph.	-	ป่าดิบแล้ง
<i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	ตะขาบเหลืออง	ป่าดิบแล้ง ป่าก่อผสมสน
<i>Vanda bensonii</i> Bateman*	สามปอยแพะ	ป่าเต็งรัง
<i>Vanda lilacina</i> Teijsm. & Binn.	เข็มขาว	ป่าเต็งรัง
<i>Vanda pumila</i> Hook.f.	เอื้องปากเปิด	ป่าก่อผสมสน

* ชนิดของกล้วยไม้ที่มีรายงานพบในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวโดย Thaitong (1999)

** ชื่อไทยอ้างอิงตาม ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ (2544)

สรุปและวิจารณ์ผลการวิจัย

พบพืชวงศ์กล้วยไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จำนวน 129 ชนิด รายงานเพิ่มเติมจากรายงานของ Thaitong (1999) ซึ่งรายงานไว้ 46 ชนิด และบางชนิดมีรายงานพบในเขตอุทยานฯ แต่ไม่พบในการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ *Aerides flabellata* Rolfe ex Downie, *Chiloschista exuperei* (Guill.) Garay, *Crepidium bauritum* (Lindl.) Szlach., *Cymbidium dayanum* Rchb.f., *Dendrobium jenkinsii*

Wall. ex Lindl., *Dendrobium manii* Ridl., *Eulophia bicallosa* (D.Don) Hunt & Summerrh., *Gastrochilus suavis* Seidenf., *Geodorum attenuatum* Griff., *Holcoglossum subulifolium* (Rchb.f.) Christenson, *Malleola insectifera* (J.J.Sm.) J.J.Sm. & Schltr., *Nephelaphyllum tenniflorum* Blume, *Spathoglottis pubescens* Lindl., *Staurochilus dalatensis* (Guill.) Garay, *Trachoma rhopalorrhichis* (Rchb.f.) Garay และ *Vandopsis lissochiloides* (Gaud.) Pfitzer

กล้วยไม้บางชนิดในเขตอุทยานฯ จัดเป็นพืชที่หายากและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ได้แก่ เอื้องผาเวียง (*Dendrobium albosanguineum* Lindl.) กล้วยไม้สยาม (*Didymoplexiella siamensis* Seidenf.) เอื้องคีรีวงศ์ (*Didymoplexiopsis khiriwongensis* Seidenf.) รองเท้านารีเหลืองปราจีน (*Paphiopedilum concolor* (Bateman) Pfitzer) นางอ้ว (*Pacteilis susanae* (L.) Rafin.) ช้างกระ (*Rhynchostylis gigantea* (Lindl.) Ridl.) สามปอยแพะ (*Vanda bensonii* Bateman) และเอื้องปากเป็ด (*Vanda pumila* Hook.f.) (Pooma et al., 2005) กล้วยไม้ที่พบส่วนใหญ่มีจำนวนน้อยมีเพียงบางชนิดที่สามารถพบได้ทั่วไป เช่น หญ้าจิมฟันควาย (*Arundina graminifolia* (D.Don.) Hochr.) พุ่มข้าวตอก (*Calanthe triplicata* (Will.) Ames) กะระกะร้อน (*Cymbidium aloifolium* (L.) Sw.) เอื้องคำ (*Dendrobium chrysotoxum* Lindl.) เอื้องเงิน (*Dendrobium draconis* Rchb.f.) เอื้องผึ้ง (*Dendrobium lindleyi* Steud.) เอื้องช้างน้ำ (*Dendrobium pulchellum* Roxb. ex Lindl.) ม้าวิ่ง (*Doritis pulcherrima* Lindl.) นางอ้วสีตอง (*Habenaria chlorina* Parish & Rchb.f.) และนางอ้วน้อย (*Habenaria dentata* (Sw.) Schltr.) เป็นต้น กล้วยไม้บางชนิดที่ยังไม่สามารถระบุชนิดที่ถูกต้องได้แก่ *Acanthephippium* sp., *Cleisostoma* sp., *Eria* sp., *Gastrodia* sp., *Geodorum* sp., และ *Oberonia* sp.

การศึกษาครั้งนี้พบกล้วยไม้ซึ่งรายงานเป็นพืชถิ่นเดียวของประเทศไทย 4 ชนิด ได้แก่ *Bulbophyllum orientale* Seidenf., *Didymoplexiella siamensis* (Rolfe) Seidenf., *Didymoplexiopsis khiriwongensis* Seidenf. และ *Eulophia siamensis* Rolfe ex Downie

(Thaithong, 1999) นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลการกระจายพันธุ์ของ *Eulophia zollingeri* (Reichb.f.) J.J.Sm. เพิ่มเติมจากการศึกษาพรรณพฤกษชาติของประเทศไต้หวัน (Ormerod, 2004) ซึ่งมีรายงานพบกระจายพันธุ์ที่จังหวัดชลบุรีและเป็นพืชรายงานใหม่ของประเทศไทย

จากการศึกษาทำให้ทราบถึงความหลากหลายของทรัพยากรกล้วยไม้ของอุทยานฯ ซึ่งรายงานเพิ่มเติมมากถึง 99 ชนิด การศึกษาพรรณไม้ในพื้นที่จะช่วยให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ดังที่พบกล้วยไม้ที่จัดอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์และกล้วยไม้เฉพาะถิ่นของประเทศไทย และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาประชากรและความหลากหลายในพื้นที่ป่านอกเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งมีอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญที่นำไปสู่การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณศูนย์วิจัยอนุกรมวิธานประยุกต์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งร่วมจัดตั้งโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 1. กล้วยไม้ดินบางชนิดในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ก. ดานขโมย (*Apostasia wallichii*); ข. หญ้าจิมฟันควาย (*Arundina graminifolia*); ค. พุ่มข้าวตอก (*Calanthe triplicata*); ง. นางอ้วสีตอง (*Habenaria chlorina*); จ. นางอ้วน้อย (*H. dentata*); ฉ. *Liparis wrayii*; ช. เอื้องกลีบม้วน (*L. paradoxa*); ซ. เหลืองพิศมร (*Spathoglottis affinis*); ฌ. บานดึก (*S. eburnea*); ญ. กล้วยปลวกม่วง (*Stereosandra javanica*); ฎ. เอื้องสีลา (*Tainia angustifolia*); ฏ. ขาวดง (*Tropida curculigoides*)

ภาพที่ 2. กล้วยไม้อิงอาศัยบางชนิดในอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ก. กะเรกะร่อน (*Cymbidium aloifolium*); ข. กะเรกะร่อนด้ามขาว (*C. bicolor*); ค. เอื้องยอดสร้อย (*Dendrobium acinaciforme*); ง. เอื้องผาเวียง (*D. albosanguineum*); จ. เกล็ดน้มนม (*D. nathanielis*); ฉ. เอื้องผึ้ง (*D. lindleyi*); ช. เอื้องช้างน้ำ (*D. pulchellum*); ซ. *Pelatantheria ctenoglossa*; ฌ. *Pteroceras teres*; ญ. เอื้องปากเป็ด (*Vanda pumila*)

เอกสารอ้างอิง

- มาร์ค เกรแฮม. 2534. อุทยานแห่งชาติของประเทศไทย. บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ.
- ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. 2544. รายชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). บริษัทประชาชนจำกัด. กรุงเทพฯ.
- Larsen, K. & de Vogel, E.F. 1972. Apostasiaceae. In: **Flora of Thailand**. T. Smitinand and K. Larsen (Eds.), Vol. 2, part 2, pp. 131-138. Applied Scientific Research Corporation of Thailand, Bangkok.
- Ormerod, P. 2004. Orchidaceous Additions to the Floras of China and Taiwan (II). **Taiwania** 49 (2): 95-101.
- Pooma, R., Suddee, S., Chamchumroon, V., Koonkhunthod, N., Phattarahirankanok, K., Sirmongkol, S. & Poopath, M. 2005. **A Preliminary Check-list of Threatened Plants in Thailand**. The Agricultural Cooperate Federation of Thailand, Ltd. Thailand.
- Seidenfaden, G. 1975a. Orchid genera in Thailand 1. *Calanthe* R. Br. **Dansk Botanisk Arkiv** 29(2): 1-50.
- _____. 1975b. Orchid genera in Thailand 2. *Cleisostoma* Blume. **Dansk Botanisk Arkiv** 29(3): 1-80.
- _____. 1975c. Orchid genera in Thailand 3. *Coelogyne* Lindl. **Dansk Botanisk Arkiv** 29(4): 1-94.
- _____. 1976. Orchid genera in Thailand 4. *Liparis* A.C. Rich. **Dansk Botanisk Arkiv** 31(1): 1-105.
- _____. 1977. Orchid genera in Thailand 5. Orchidoideae. **Dansk Botanisk Arkiv** 31(2): 1-149.
- _____. 1978a. Orchid genera in Thailand 6. Neotioideae. **Dansk Botanisk Arkiv** 32(2): 1-195.
- _____. 1978b. Orchid genera in Thailand 7. *Obironia* Lindl. and *Malaxis* Sol. ex Sw. **Dansk Botanisk Arkiv** 33(1): 1-94.
- _____. 1979. Orchid genera in Thailand 8. *Bulbophyllum* Thou. **Dansk Botanisk Arkiv** 33(1): 1-240.
- _____. 1980. Orchid genera in Thailand 9. *Epigenium* Gagnep. and *Flickingeria* Hawker. **Dansk Botanisk Arkiv** 33(1): 1-104.
- _____. 1982. Orchid genera in Thailand 10. *Trichotosia* Blume and *Eria* Lindl. **Opera Botanica** 62: 1-157.
- _____. 1983. Orchid genera in Thailand 11. Cymbidieae Pfitz. **Opera Botanica** 72: 1-124.
- _____. 1985. Orchid genera in Thailand 12. *Dendrobium* Sw. **Opera Botanica** 83: 1-295.
- _____. 1986. Orchid genera in Thailand 13. Thirty-three epidendroid genera. **Opera Botanica** 89: 1-216.
- _____. 1988. Orchid genera in Thailand 14. Fifty-nine vandoid genera. **Opera Botanica** 95: 1-398.
- _____. 1995. Contributions to the orchid flora of Thailand XII. **Opera Botanica** 124: 1-90.
- _____. 1997. **Contributions to the orchid flora of Thailand XIII**. Olsen & Olsen. Frederborg.
- Seidenfaden, G. & Pedersen, H. Æ. 2003. Contributions to the orchid flora of Thailand XIV. **Nordic Journal of Botany** 22 (5): 525-534.
- Seidenfaden, G. & Wood, J.J. 1992. **The Orchids of Peninsular Malaysia and Singapore**. Olsen & Olsen. Frederborg.
- Thaitong, O. 1999. **Orchids of Thailand**. Integrated Promotion Technology Co., Ltd. Thailand.